Захааминай аймагай олониитын газетэ

Ажалай туг

2017 оной октябриин 27
№ 20 (3988)
1965 онһоо гарана

ХҮДӨӨГЭЙ АЖАБАЙДАЛҺАА

Шухала асуудалнууд хэлсэгдэнэ

Октябриин 24-һөө гурбан үдэрэй туршада заншалта болоһон намарай зоной суглаанууд хүдөө нютагуудаар үнгэргэгдэнэ.

Аймагай гулваа С.В. Гонжитов болон орлогшонорынь – Л.Ц. Санжеева, А.Н. Осокина, аймагай депутадуудай соведэй түрүүлэгшэ Б.М. Зундуев гэгшэд дүрбэн бүлэгүүдые хүтэлбэрилнэ. Түрүүшын үдэрэй дүнгүүдээр аймагай захиргаанай болон эмхи зургаануудай ажалшад хэдэн нютагуудаар суглаануудые үнгэргэжэ, 2017 оной 9 һара соо хэһэн ажалайнгаа дүнгүүдые дурадхаба. Эрдэм һуралсал, бэеын тамир, инфраструктура, хүдөө ажахы, газар тухай г.м. асуудалнууд бодхоогдобо.

Хүн бүхэн һонирхоһон асуудалаа мэргэжэлтэдтэ табижа, харюу абаха аргатай байгаа. Жэшээнь, Утаата, Далахай, Мэлэ, Ехэ-Сахир нютагуудта харгы һайжаруулха, газар хэмжэхэ, субсиди яажа баталан хэхэб, гэхэ мэтын асуудалнууд дайрагдаба.

Михайловка нютагта «Новая-1» ТОСой үүдхэлээр шэнэ хүүгэдэй талмай баригдажа, энэ үдэр нээлтын баяр ёһолол үнгэрөө. «Хүдөө нютагуудай тогтонижонги хүгжэлтэ» гэһэн гүрэнэй зорилготой программада хабаадажа, талмай барилгада 187 мянга түхэригтэ хүртөө һэн. Михайловка нютагаархидые шулуун хүүргын байдал, үбэл зунгүй ой тайга соо модо таарижа байһан тухай хүдөө нютагаархид һанаа зобоно. Энэ асуудалаар доторой хэрэгүүдэй яаманай таһагай болон лесхозой мэргэжэлтэд тусхай эмхи зургаануд республикын ойн ажахын агентствотэй арендэ баталжа ажал ябуулна гэжэ тодорхойлбо. Тус газарай гүрэнэй хиналта доро байһанай тула юушье хэхэ эрхэгүйбди гэжэ мэдүүлбэд. Нютагаархид амбулатори соо эмэй сан нээхэ дурадхал оруулба. Энэ жэл аймагай түб больницын үүдхэлээр амбулатори соо заһабариин ажал ябуулагдаа. «Жэл дүүрэтэр оёорынь шэнэлжэ, линолеум дэлгэхэбди, мүн заатагүй лицензи хэжэ эмэй сан нээхэбди», – гэжэ гол эмшэн А.Н. Хайдапов найдуулба.

Урда жэлнүүдтэ ороходоо, хүдөө нютагаархид суглаануудта эдэбхитэйгээр хабаадажа, һонирхоһон асуудалаар дэлгэрэнгы харюунуудые абажа, һанаа дүүрэн үлэнэ гэхэдэ алдуу болохогүй хаш.

Д. Дамбаева,
манай корр.

ҺАЙНДЭРЫЕ УГТУУЛАН

Хүдөө ажахын ажалшадай һайндэр үнгэрбэ

Урда сагта хүдөө ажахын ажалшадай һайндэртэ съезд, суглаанууд үнгэргэгдэдэг һаа, мүнөө үеын эрилтээр шэнэ түхэлөөр һайндэр тэмдэглэгдэдэг болонхой. Энэ үдэр хүдөө ажахынууд ярмаркада мяха, огородой эдеэ, зүгын тоһо элбэгээр дэлгээжэ худалдаха аргатай болоно. Мүн эгээл һонирхолтой хэмжээ ябуулга гэбэл ажахынуудай хоорондо жэл бүри эмхидхэгдэдэг спартакиада үнгэрбэ.

Энэ жэл «Михайловка», «Мэлэ» «Закамна-Агропродукт» кооперативууд, Санагын «Дабаата» ажахы, Енгорбойн, Ехэ-Сахирай, аймагай захиргаанай экономикын хүгжэлтын комитедэй, ветеринарна эмхиин, агропромышленна техникумай суглуулагдамал команданууд эдэбхитэйгээр хабаадаба.

Трактор ябуулгын мүрысөөн хүн зоной һонирхол татаба. Залуушье, дүй дүршэлтэйшье жолоошод хаба шадалаа харуулаа. Эндэ агропромышленна техникумэй Жаргал Гомбоев түрүүлбэ, хоёрдохи һуури Мэлын Сергей Цыренов, гурбадахи һуури «Закамна-Агропродукт» кооперативай жолоошон Бэлигто Цыбиков эзэлбэд.

Һаалишадай мүрысөөн хэдэн шатаһаа бүридэбэ: 60 м ута соо гүйхэ, минутын хугасаа соо бэеэ татаха байгаа. Ехэ-Сахирай Бадмасо Раднаева эгээл эрхим гэжэ тоологдобо, мүн хоёрдохи һуурида «Закамна-Агропродукт» кооперативай Соелма Жалсанова, гурбадахи һуурида ветстанциин Баярма Жапова гарабад.

Баһал гурбан шатаһаа бүридэһэн эстафетэдэ ветстанциин команда илгарба, хоёрдохи һуури Санагын «Дабаата» ажахы, гурбадахи һуури техникумай команданууд эзэлбэд.

Канат таталгын мүрысөөндэ хүсэ шадалаа, нэгэдэлээ агропромышленна техникумай, Санагын, Енгорбойн хабаадагшад харуулба. Армрестлингдэ эрэшүүл болон эхэнэрнүүд дуратайгаар хабаадаба. Эрэшүүлэй хоорондо агротехникумай Дамдин Жамбалов Амур Бадмаев хоер болон Нуртын Соло Дымбрылов шалгарбад. Эмэгтэйшүүлэй хоорондо Далахайн Наталья Дареева түрүүлбэ, хоёрдохи һуури техникумай Айна Эрдынеева, гурбадахи һуури «Закамна-Агропродукт» кооперативай Людмила Дондокова эзэлбэд.

Спартакиадын дүнгүүдээр хоёрдохи жэлээ агропромыш-

ленна техникум түрүү һуурида гараба, хоёрдохи һуури Санагын «Дабаата» ажахы, гурбадахи һуури ветстанци эзэлбэд.

Спартакиадын үедэ стадионой хажууда ярмарка үргэн дэлисэтэйгээр үнгэржэ байгаа бэлэй. ТОСууд, хүдөө ажахынууд, хотын үйлэдбэриин газарнууд бэлдэһэн зүйлнүүдээ худалдаанда табиба. Санага, Енгорбой, Мэлэ, Хужар, г.м. нютагуудһаа ажахынууд үхэрэй, гахайн мяха наймаалбад. Сентябриин 29-һөө декабриин 3 болотор амаралтын үдэрнүүдэй ярмарканууудта хамта дээрээ 27 ажахынууд, 7 ТОСууд 762 670 түхэригтэ мяха, огородой эдеэ худалдаа.

Олон жэлэй туршада үнэн сэхээр ажалдаа хандажа ажаллаһанай түлөө «Михайловка» ажахын жолоошондо А.Д. Тулоновто Буряад Республикын хүдөө ажахын яаманай баярай бэшэг барюулагдаа. Мүн Михайловкын ветеринар Л.Б. Дамбаева «Буряад Республикын габьята ветеринарна эмшэн» гэһэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Далахайн А.Х. Дариев Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба. Мүн аймагай хүндэлэлэй грамотаар, «Захааминай аймагай 90 жэл» гэһэн медаляар хүдөө ажахын ажалшад, ветерануд шагнагдаһан байна.

Үдэр һүнигүй, үбэл зунгүй мал үдхэлгын, ургамал үргэжүүлгын хүндэ хүшэр ажал шударгы һайнаар ябуулжа, аймагайнгаа зониие амтатай эдеэгээр хангажа байһан хүдөө ажахын ажалшадта үнэр баяниие, элүүр энхые хүсөөд, мал адуунтнай үдэжэ, үрэжэлтэ талаартнай ургаса һайжаржа байг гэжэ үреэе!

Д. Дамбаева,
манай корр.

ЛУБСАН ЦЫРЕНОВ

Мэхэтэй Хайдаб

Урдын урда сагта нэгэ һайхан нютагта угаа ехэ мэхэтэй Хайдаб ажаһуугаа бэлэй. Нэгэтэ тэрэ нютагай баян хүн, тэрэ мэхэ ехэтэй Хайдабые гэртээ урижа асараад хэлэбэ гэшэ:

- Ши, Хайдаб, мэхэтэй хүнши гэжэ дуулааб. Намайе мэхэлжэ шадаха гүш? Зай, туршаад үзэл даа, – гэхэдэнь мэхэтэй Хайдаб толгойгоо маажаад:

- Бишни гэртээ мэхэлхэ номоо мартаад ерэшооб. Мэнэ гэртээ ошоод номоо абаад ерэһүү, мориёо үгыт даа, түргэн мэхэлхээ ерэһүү, – гэбэ. «Газаа сэргэдэ уяатай байһан мори абаад ошо. Түргэн ерээрэйш», – гэжэ Баян хэлэбэ. Хайдаб газаа гаража мориие нь унаад, жолоо гэдэргэнь татаад, мориёо нэшэнэ. Жолоогоо татуулһан морин юү ябаха һэм. Баян хүлеэжэ ядаад, газаашаа гараад харахадань, Хайдаб морин дээрээ һуһан зандаа:

- Энэ морин гэшэшни гансал эзэндээ ябагша юм гү, намайе баһаад алхамшье хэжэ үгэнэгүй. Үмдэжэ ябаһан хубсаһаа үгыт даа, үнэрөөрнь ябаха бэзэ, – гэхэдэнь, Баян хубсаһаа тайлажа Хайдабта үмдэхүүлээд ябуулба.

Тээ холохоно ошоод Хайдаб Баяндаа:

- Мүнөө ойлгоо гүш? – гээд хашхарба. Баян: «Үгы ойлгоогүйб» – гэбэ харюудань. Тээ саана ошоод, Хайдабнай баһа хашхарба: «Ойлгоо гүш?». Баян һаял ойлгоод:

- Мэхэлээ ха юмши. Хубсаһыем абаарай, гансал мории-ем асаржа үгэ, – гэжэ хашхарба. Мэхэтэй Хайдаб:

- Үгы, – гээд саашаа харайлгажа ябашаба. Баян һанаандаа мэхэлүүлээд мориёо абабал һайн байгаа, хайшан гэжэ морёо эрьюүлхэ гээшэб гэжэ һүниин зүүдэн, үдэрэй һанаанда унаба.

Хайдаб баянайнгаа мори алажа, хүршэнэртэеэ хубаажа эдеэ һэн.

Нилээн удаан саг соо баяндаа харагдангүй Хайдабнай ябажа байтараа, нэгэтэ дасанай ехэ хуралай үдэ тэндэ баянаа хараад, дасан соо ороходонь, олон ламанар гуталаа тайлаад, номоо уншажа байбад.

Баян Хайдабай хойноһоо дасан соо ороод харахадань, үнөөхинь хутагаа баряад, нэгэ гуталай улые хуулажа байба. Баян хажуудань ерээд: «Одоол мүнөө мориием асараагүй гүш? – гэжэ һэмээхэн дуугарба. Хайдаб:

- Харанагүй аалши бишни иимэ даабари абаад, эдэ бүхы ламанарай гуталай улануудые хуулажа байнаб. Хэзээ дүүргэхэ хүнбиб, – гэжэ уйдхартайгаар абяа гараба. Баян:

- Бишни шиниингээ орондо ажалыеш хэжэ байһуу. Шимни миниингээл мори эндэ бэрэ асаржа үгэ, – гэжэ хэлээд, хутагаа абажа ажалдаа оробо.

Энээниие хүлеэһэн Хайдаб: «Зай, бишни ошоод ерэһүү, – гээд газаашаа гараба. Хайдаб һөөргөө юу ерэхэб даа, Баян хахадынь болохо байһан гуталнуудай улануудые хуулаад байхадань, забһар болохо, ламанар гуталаа үмдэхэ гэһэниинь, улагүй байба.

- Юу хэжэ һуһан хүн гээшэбши? Бидэ буян хэжэ байхабди, харин ши нүгэл хэжэ байнаш! – гэлдээд, баяниие газаа гаргажа бүдүүн баханада уяад, нюргыень бургааһаар зада сохибод. «Дахин иигэжэ ябахаа болихош», – гэжэ хэһээлтэ хээ бэлэй. Баян ёолоһоор:

- Энэ муухай мэхэшэндэ хэды дахин мэхэлүүлхэһээ гадна, үшөө сохюулбаб. Энэ Хайдабһаа хайшан гэжэ харюугаа абаха гээшэбииб? – гэжэ һанаандаа һанаад арай гэжэ гэртээ хүрөө юм байха. Үглөөдэртэнь ехэ хуралай һүүлдэ далга абажа байха

үедэ хүн зон олоороо дасанда ерэһэн байгаа. Эндэ мэхэтэй Хайдабшье, баяншье ерэһэн байгаа. Баян Хайдабаа хараад, түргэн хойноһоонь хүсэхэ һанаатай гэшхэлнэ. Хайдаб баригдаха болоходоо, ута һургааг газарта зоолгоотой байһыень хараад, тэрэ һургаагаа тэбэреэд байшаба. Баян дүхэжэ ерээд: «Мориием асараа гүш? – гэжэ ехэ ууртайгаар зандарба. Хайдаб харюудань:

- Харанагүйлши, энэ һургааг баряад бай гэһэн даабари дүүргэжэ байнаб. Унабал хүн зон дээрэ унаад тойб хэхэ, – гэжэ шэрээтэ даабари намда үгөө. Баян:

- Миниигээ морёор ерэһэн байгаа бэзэш. Хаана уяһанаа харуула, ошоод абаһуу, – гэхэдэнь Хайдаб урдаһаань: «Олохогүйт, хаана бэдэржэ ябаха һэмши. Миниингээ орондо энэ һургааг тэбэреэд бай. Би үнишье болонгүй мориеш асаһуу», – гэбэ. Баян һургаагаа тэбэреэд огторгой өөдэ хараад байһаар, үүлэдэй уруудажа байхыень хаража байтарнь, һургааг хойшоо унаха гэхэдэнь, олиггүй шангаар һүхирбэ:

- Энэ һургаагнай хойшоо унажа байна! Хүнүүд саашаа бологты! Иимэ хашхараа дуулаһан ламанар баһа энэ хүмнай юүгээ хэхэ гээд һургааг тэбэреэд хашхарна гээшэб гэлдэһээр ерэжэ, баяниие баһа баряад бургааһаар хэһээл хэбэ. Баян хэды дахин Хайдабта мэхэлүүлһэндээ уур сухалдаа багтажа ядаһандаа, Хайдабаа алахаа гэртэнь ошобо. Хайдаб баянаа мэдээд ондоо нютагта ябаха болоо бэлэй. Ондоо нютагта ерээд нэгэ хулгайшантай танилсаба. Хөөрэлдэһөөр байтар хулгайшаниинь:

- Заа, бидэ хоёр суттаа хулгай хэбэл ехэл таараха байнабди. Шимни мэхэтэйш, ехэл олзо олохо байна бэшэ гүбди, – гэжэ дурадхахадань, Хайдаб зүбшөөлөө үгэбэ. Нэгэ үдэр нэгэ айл хониёо гаргаад мяхыень амбаартаа хэбэ гэжэ дуулдахадань, тэдэ хоёрнай мяхыень хулууе гэлсэбэ. Үдэшын боро хараанаар тэдэ хоёрнай гэртэһээнь гаража, тэрэ айлдаа хүнүүдэй унтаһан хойно хүрэбэд. Амбаар дээрэнь гараад, Хайдаб хулгайшандаа хэлэбэ:

- Шимни энэ аргамжаар үрхэ руунь ороод, хониной мяха уута соо хээд, аргамжалаад үгэхэш. Бишни татажа гаргаад, шамдаа аргамжа хоёрдохиео хаяхадам, шимни гарахаш.

Энэ хэрэгээ тэдэ хоёрнай эхилбэд. Хайдаб уутатай мяхаяа татажа абаһан бэеэрээ үрхэ руу һалаабша харуулаад, хулгайшанаа амбаар соо орхёод, мяхатай уутаяа үргэлөөд ябашаба. Хулгайшан хүйтэн амбаар соо үүрэй сайхые хүлеэжэ байтарынь, үүр сайжа, гэрэй эзэн эхэнэрэй амбаараа нээгээд харахадань, мяхан үгы. Гэдэргээ гэр тээшээ харайба. Энэ һамбаанда хулгайшан амбааһаа мултаржа, саашаа талииба. Харин мэхэтэй Хайдаб тэрэ мяхыень үгытэй олон үхибүүдтэй айлда ошожо шанаад, хуу эдижэрхёод унтажа байба. Хулгайшан Хайдабаа бэдэржэ олоод:

- Юундэ намайгаа орхёобши? – гэжэ һурахадань, Хайдаб уутаа татаад гаргаад байтарни, олон айлшад тэрэ айлдаш буужа газаа досоогуур гаражал байхадань бишни ябашооб, – гэжэ һэнгэргүйгөөр харюусаба. Нэгэ хэды хоногой үнгэрхэдэ, хулгайшан Хайдабһаань үһөөгөө абаха һанаатай: Мүнөө нэгэ айл хониёо гаргаад, гэртээ хээд байна, үнэгэнэй харанхыда ошожо хулуухабди. Мүнөө үрхөөр шимни орохош, – гэжэ хэлэбэ. Хайдаб юү хэлэхэ һэм даа. Зай, тиигээдшье хэрэгээ хэхэеэ ошобо гээшэ. Хайдаб үрхэ руу орохол болобо. Хуу унтаһан янзатай. Гэр соо ороод, һэмээхэн тогоогынь нээгээд, мяхыень садатараа эдеэд, үнгэрхэдөө шүлыень уужа байхадань, гэрэй эзэн бодоодхибо. Хайдаб хоёр гарайнгаа хюмһаар үрэжэ, аалиханаар абяа гаргаба. Гэрэй эзэн һанаандаа хурьгандай эдеэлжэ байна гэжэ һанаад, орондоо ороод унташаба. Хайдаб уута соогоо орожо һуугаад, аргамжаяа тата гэһэн тэмдэг үгэбэ.

Хулгайшан уутаяа татажа гаргаад, үргэлөөд ябажа байтараа, һанаандаа ямар ехэ мяхан гээшэб, томо хони гаргаа гү даа гэжэ баярлаба. Уутаяа талада табяад, хулгайшамнай амарха һанаатай һуухадань, уута соонь юушьеб хүдэлжэ, Хайдаб гаража ерэбэ. «Юундэ мяха хээгүйбши? – гэжэ хулгайшан зандарба.

- Хайшан гээд мяха хэхэ болонобиб? Унтаагүй байхадань, арай гэжэ уута соогоо ороод, тата гэһэн тэмдэг үгөө бэлэйб, – гэжэ тэрэ харюусаба. Моритой ябаган хоёр ябажа шадахагүй юм. Тэрээнһээ өөрэгүй бидэ хоёрой ажал бүтэхэгүй байна гэжэ хулгайшан хэлээд, тэдэ хоёрнай тараһан юм. Урданай сагта нютаг бүхэндэ мэхэтэй Хайдабтай адли хүнүүд олон байһан юм гэлсэгшэ.

ДЫМБРЫЛ ГАРМАЕВ

Агын Сүүгэлэй дасанай ламанарай түүхэ домогһоо

Нэгэ хэды жэл үнгэршэбэ гү, Агаһаа хүрьгэн Гүрэжэб, басаган Галина хоёрни айлшалан ерэхэдээ, «Сүүгэлэй дасан» гэһэн томохон ном намда асаржа бэлэглэһэн юм. Энэ номһоо һонин домог түрхэһэн «Ажалайнгаа тугай» уншагшадта, нэгэшье хубилуулангүй, авторайн бэшэһээр, уншагшадтаа дуулгаха һанаатай бэшэбэб.

Ара Халхын (Забайкалиин) дасангуудай дунда түрүү һуури эзэлжэ байһан, Агын найман эсэгын арад зоной гэгээрхэ хэрэгтэ нилээд хубитаяа оруулһан Сүүгэлэй дасанай түүхэ барагдашагүй баян юм. Энэ дасанай түүхэ домогые үндэр наһатай ябаһан Дамбинима Цырендашиев, үндэр наһатай болоһон үбгэд хүгшэдһөө Агаараа дүүрэн ябажа суглуулаад, 2008 ондо ном болгожо хэблүүлэн гаргаһан байна. Танай һонорто Сүүгэлэй дасанай дүрбэдэхи шэрээтэ V дугаар Ганжарбын гэгээн Шимба Шамба Сумаагай ажаябадал.

V дугаар Ганжарбын гэгээнэй абыень Бооднайн Сумаа гэдэг байгаа.

Бооднайн Сумаатанай ядаруу байдалынь гэнтэ өөдэлһэн, үндэһэн тухайнь үбгэд хүгшэд домог түүхэ болгожо, үхи хүүгэдтээ хөөрэдэг байгаа гээшэ. Уртын хүмөөшэжэ Абидын Пагма гэжэ хүгшэнтэй Сумаатан тухай хөөрэлдэхэдэмни хэлэбэ:

- Багахан байхадамни, Жамсаранай Мэдэгма гэдэг үндэр наһатай хүгшэн эжымни элдэб һонин үльгэр түүхэ хөөрэхэ дуратай юм һэн. Хөөрэхэдэнь шагнажа һууһан бидэ багашуул шангаар:

- Заа, тиигээд! - гэлдэн гуйхадамнай, урмашаһан янзатай хөөрөөгөө үргэлжэлүүлхэ. Нэгэтэ иимэ үльгэр ябуулба. Унаад ябаха моригүй, газаагаа гансашье малгүй, гал гэхэ нохойшьегүй Бооднайн Сумаагайхи гэжэ айл боро талын дунда борсойходожо һууһан гэлэй. Одо мүшэд харагдажа байдаг онгирхой, хүүрхэй һэеы гэртэй, зумбараа урьхадажа хоолойгоо тэжээдэг оншотой.

- Урда Хоридо ушараагүй, Хойто Хоридо үзэгдөөгүй иимэ нэгэ үгытэй айл байһан юм гэлэй, – гээд хүгшөөнэйнгөө абяанай һулашаг болгоходо:

- Заа, тиигээд! – гэлдэжэ дарья табилдахабди. Тиигэхэдэмнай хоолойгоо заһад гээд, аягатай сайһаа хоёр гурба балгаад, саашань үргэжэлүүлхэ. Холоһоо хонхын абяан жэнгирээд, бүрсэ бэшхүүр жиилдээд, үзэгдөөгүй ирагуу уянгатай маани мэгзэмэй дагнаа (бурханай номой уншалгын аялга), энэ шэхэнэй соносоггүй, эгэшэг абяан дуулдаад, хүхэ Мүнхэ тэнгэриһээ хүгжэмэй суурян хүнхинэбэ гэнэл даа. Харан гэхэдэнь, харахан гэрэйнь үрхөөр долоон үнгын һолонго гэрэлтэжэ, толоржо байба гэнэл даа.

Яра шархада баригдаһан, яндан һилабхи һамганиинь хэбээ хүдэлгэжэ, хээли үргэлбэ юм ха. Юртэмсын үдэрнүүд урдажал байна, юһэншье һара үнгэрбэл даа. Үдэр хоногын хүсэжэ, үбдэжэ, мэгдэжэ эхилхэдэнь, үбгэн болохо сумаань үгыл аад, үгы. Үнөөхи тарбагаяа агнаал һэн бэзэ. Урьха зангаяа шалгажа, уруу өөдөө һалирна, урма олзогүй, хооһон урагшагүй үдэр байба. Үдэ болотор ябаад, үргэдэг ганса бурхитай, үшөө бэшэ юумэшьегүй, тарбаганай дэбын оройдо табхайжа амаржа һуутарынь, бүбөөлжэн ниидэжэ ерээд, бүмбэгэрхэн добын оройһоо дохижо байжа бүбэнэнэ ха. Донгодожо юушьеб хэлэнэл даа. Жэгүүртэһэн хэлэ мэдэхэшьегүй һаа, жэгтэйгээр таажа тухайлба ха: гэртээ түргэн ошыш, гэргэншни мэгдэжэл байнал. «Бү удаашара, бү добиро бү, бү, бү...» – гээд лэ ниидэшэбэ гээшэ аа гү гэжэ һанаад, һабандажа, гэртээ ерэхэдэнь, һамган бүүбэй хоёр хоолой ниилүүлэн уйлалдажа, хоюулханаа мэгдэжэ байбал даа. Хүйһыень хүндөө боложо, хүүгэн һаган хоёроо амяар амяаран болгожо, ама даража һуугаад, шүдэгэрхэн бурхиин мяхаар шүлэ гаргаа болобо ха. Үшөө нэгэ жэл болоод, үгытэй Сумаагай хотондо үзэгдөөгүй һонин дуулдаба.

Үендөө хүрэһэн хүбүүниинь гэгээн хүбүүн гэгдэжэ, гэртэхинээ ехээр баялуулба гэнэ даа. Хубилгаан хүбүүн гэгдэжэ, хуули хубиие сүсэнүүлбэ ха даа. Үгытэй Сумаагайхин руу үзэгдөө харагдаагүй эд зөөри, эдеэ хоол урдажа, хуһан сэргэдэнь хурдан жороо хүлэгүүд уяатай, тала бэлшээ-

реэр дүүрэн табан хушуу малнууд бэлшэжэ, боро талынгаа дунда Боонайн Сухаатан ахай, абгай гэгдэжэ, үгытэй түлюур байдалһаа үльгэр домогой үзэгдөөгүй нэгэ үдэрөөр өөдэлжэ, гэнтэ байтараа баяжажа, үгы юумэн үгы, үнгын торго үмдэжэ, элбэг элдин байдалтай эрхим дээгүүр зоноор һуури нэгдэн һуужа, гэгээн аба, гэгээн эжы гэгдэжэ, түрэ хуримда түрүүлэн дээгүүр һуужа, түрүү төөлэй зогложо, алдын хадагаар амаршалагдажа, амар жаргаһаниие үнэ гэнэ даа гээд үнөөхи хүгшөөгэйнгөө абяагаа хуряахадань :

- Заа, тиигээд, – гэлдэхэдэмнай, үгытэй Сумаамнай өөдэлөө, үльгэрнай тиигээд дүүрээ гэхэдэнь, оройдоо иигээд лэ дүүрэшэбэ гээшэ гү:

- Ээ даа, гэлдэжэ нэгэ үзэгдөөгүй амтатайхан юумэ халта амталаад, дутуу долёогоод үлэшэһэн шэнги гэмшэлдэбэбди. Маанадай һанагшаар, хубилгаан элдэб шэди гаргажа, аша габьяа харуулха байха гэһэн, харин үльгэрнай иигээд дүүрээ гэнэ ха юм.

Тиигээд саашань Абидын Пагма хөөрөөгөө үргэжэлүүлбэ: «Хожомын даа, хорёод жэл үнгэрһэн хойно, би эхэнэр хадаа иишэ хадамда гараба гээшэб. Тэрэмнайшье табяад гаран жэлэй саана һэн даа. Тиигэжэ Сагаан-Уулаһаа гаража, энэл байгша Урта-Хүһөөшэдэ бэри боложо буубаб. Гэнтэ мэдэһэн гэһээ үнөөхил үльгэр түүхэдэ орогшо үгытэй Бооднайнгаа Сумаагай бэринь болошоһон байба гээшэб. Гайха гэлы ехэ! Яагаад Сумаагай бэринь болоно юмбиб гэхэдэ, Ганжарбын гэгээнэй түрэһэн ганса Соржо ахынь хүбүүн, минии хадам хүгшэн аба байба ха юм. Тиигэжэ Сумаагай бэринь болоно бэшэ юм гүб гээд, намай адаглаад һууха юм».

Үльгэр түүхэдэ орогшо Ганжарбын гэгээнэй үнэн намтарынь дурдахада иимэ юм.

Хитад уласай Манжуурай Долоонуудай дасанай шэрээтэ IV дугаар Ганжарба гэдэг Будаадын Бурхан шажантанай ехээр хүндэлдэг хубилгаан Хутагта тагаалал болобо. Хаана түрэлөө олоо гээшэб гээд, Лабран (Зүүн Түбэдэй буддын түб хото). Гүмбүмэй (Богдо Зонхобын түрэһэн тоонтодо баригдаһан суутай дасан) ехэшүүлдэ 1853 ондо зурхай зуруулхада, Ара Халхын нютагта гэһэн харюу гараһан ха. Урда ороной ехэшүүл Ганжарбынгаа гэгээниие өөрынгөө нютагһаа саашань табиха дурагүй байһан ушарһаа, хэды дахяад элдэб янзаар шалгажа үзэхэдэнь, үнөөхил лэ гараад байһан ха. Яахаб даа үнэн юумэн үнэн руугаа гээд, наашань Ара-Халхынхидта дуулгаба. Тиигэжэ дуулахадаа, Дандарай ламхай Ганжарбын гэгээнэй түрэл айладхуулхаа Лубсан Чойбсониие Сүүгэлһээ Урда ороной үнэн мэргэн алдартай, дээдэ изагууртай Чони Дэва хутагтада эльгээбэ.

1853 ондо түрэһэн үхэр жэлтэй табан шара мэнгэтэй хүбүүн танай нютагай тон үгытэй айлга бүлэдэ түрөөд байна гэһэн харюу асарба.

1853 оной хабар V дугаар Ганжарбын гэрээд үлын абаралай ёһоор нүгшэһэн гэгээлэй олон янзын нангин хэрэгсэлнүүдые Сүүгэл дасан руу Долоон уурһаа залагдаба. Шэрээтэ Дандарай ламхай ехэтэ баясажа, гэгээн Богдын һаналыень харюусажа, 1000 сагаан мүнгэ монета Долоонуурай дасанда үргэбэ.

Тагаалал бологшо Ганжарбын гэгээнэй мэндэ байхадань, хэды дахяад уулзахадаа, Дандарай ламхай уряал айладхадаг һэн ха. Манай Ага Сүүгэлээр морилно хайрлыт, Ара газараймнай шажантаниие оройлжо һуугыт. Энээндэнь нэгэтэ харюу хэлэхэдээ, энэ наһандаа ошожо барахагүй байнаб. Зүгөөр уряалыетнай хүндэлжэ, хойто наһандаа танай нютаг заабол бараалхахаб гэһэн ха.

Энэ хэлэгшэнь одоол бэелбэ гээшэ гэлдээд, гэгээнэй V-дахи түрэлыень бэдэржэ эхилбэ. Шэтэ хотоһоо урагшанхи байһан Будаадын һүзэгтэй дунда 1853 ондо түрэһэн үхэр жэлтэй 5 шара мэнгэтэй хүүгэдэй мэдэеэ бултыень абахадань, 340 хүбүүд байһан юм гээд Цыбэгэй Батажаб зохёолшоной Агынгаа «Толон» газетын «Дунгарай» нюурта бэшээ һэн. Ганжарбын гэгээнэй V-дахи түрэлыень Сүүгэлэй дасанайхид нарилжа бэдэрхые хүсэбэ. Манай эхиндагай дунда түрөө гэжэ ехэтээр энгэһэн Дандарай ламын энэ нангин хэрэгтэ харюусалгатайгаар хандаха ёһотойбди гэжэ ламанартаа ойлгуулба.

Хубилганиие бэдэрхын хэрэг хуулиин талаһаа нютагай зайһан, шажанай талаһаа найдалгата лама ябалсаха ёһотой байгаа. Хожомоо энэ хубилгаанай багша болохо ламые бодомжолжо үзэхэдэнь, Данжанай Доржи Жэгнид габжамаа ондоо таарамжатай хүниие һанабагүй. Нүхэд хубарагуудайнгаа дунда Жигмэд гэжэ алдаршаһан яашагүй үнэншэ, хэһэн хэрэгтээ нягта хибагар нарин зантай, түрүүшын шабинарай нэгэн, һэеы дуганһаа эхилһэн. Энэ лама сүүгэлэй

дасанда ехэ дээгүүр зэргэтэй габжа: шэрээтэ ламхайн хоёр гурбан эгээл найдамтай ламанарай нэгэниинь гэжэ тоологдодог һэн ха.

Яажа энэ хэрэгээ Данзанай Доржо Жигмэд габжын бэелүүлһэн тухайнь Урта нютагай уран зохёолшон Цынгуева Доржо-Хандын бэшэһэндэ түшэглэхэ болоноб.

Монголой Долоонуурай IV дугаар Ганжарбын гэгээн тагаалал болохынгоо урдахана V-дахи түрэлни нүүдэл һуудалтай буряад зоной дунда түрэхэ гэжэ айладхаһан ха гэжэ V дугаар Ганжарбын гэгээнэй уг узуурһаа таһарһан Мүнхын (Мүнхэжөөнэй) Һаба абгай хөөрөөгөө эхилбэ.

IV-дугаар Ганжарбын гэгээнэй айладхалай ёһоор V-дахи түрэлын бэдэрхэеэ 1854 ондо Сүүгэл, Урта Хүһөөшэ нютагуудай дэбисхэр дээрэхи урда жэлэй хубүүдэй тоо абажа ябаба. Дансада орохон хүүгэдын хорёодто дүтэлбэ һэн ха.

Уртые үгсэн Сумаагайда дүтэлжэ ябахадаа, таһагай зайһан ламадаа хэлэбэ. Ламбагай Сумаагайда ороходо һуухашье, газар байхагүй, гэрээрнь дүүрэн тарбаганай үнэр. Юун яндан Сумаагайда гэгээн түрэхэнь бэ даа.

- Тойроод гаранхаар, дайраад гарая үгытэй баянаарнь хуниие яажа илгажа болохоб? – гэбэ Данжанай лама.

Нээрээшье Сумаагайхи шэнги үгытэй тулинха айл Сүүгэл, Урта, Хүһөөшэһөө байха Ага найман эсэгыншье дунда үгылһэн ха. Галаа түлихэ модогүй, газар тулгаха малгүй, ганса уляаһан сэргэдэ ганзага эмээлтэй моригүй, ган гэхэ ганса нохойтой Алтан зөөринь гэхэдэ, хоёр һайхан хубүүдынь: ехэнь – Соржо, таба наһатай, багань – Шимэд, нэгэ наһатай. Сумаа өөрөө хотошо нохойгоо дахуулжа, тарбага охотноо агнадаг, энээгээрээ гэр бүлээ хооллуулдаг. Сумаагай һамган гэжэ һулашаг, һаланшаг, угайдхадаа, түүхэй шархада барюулдаг арһанай үбшэнтэй һэн ха. Онгирхой шара һэеы гэрэйнь забһараар һүниин сагта һара мүшэдэй эмнилсэхэнь харагдажа байха. Гэрэйнь урда шарга нэгэ багахан аргал, адууһанай тонтогоол. Иимэ нэгэ айл Бунханай хадын зүүн урда Уртын налюурта һууһан бэлэй. Танигдаагүй хүлеэгдээгүй айлшадые Сумаагай һамган уттан гараба. Һамнагдаагүй һаглагар үһэеэ һарьмай тарбаганай арһаар уянгаа, тоһотой шархатай гараа хүнгирхэй далан халааһатай хүдэһэн һарьмай дэгэлэйнгээ хормойдо аршасагаан, хүлөө бултайлгаһан гуталаа нюуха һанаатай хормойгоороо хушажа ябана, айлшадайнгаа мориие абаба. Хүндын ёһоор гэртээ орохыень уриба. Сумаа ехэ хубүүнтэеэ тарбаганда гараһан байгаа.

- Хүндэтэ айлшад, дээшээ гаража һуугты, – гэжэ доро дохибо. Гэр соонь хоохон, бурхандань тарбаганай тоһоор баригдаһан зула бадаржа байба. Баруун тээнь, хоймортонь, хүһэрэй модон орон дээрэнь шэрдэг гэлэй хаяатай. Шэрдэгын тоһо өөхөөр лэбшэнэ. Нээрээшье, һууха газар үгыл даа. Ламбагай бурханһаань адис абажа гэдэргээ эрьен:

- Мэндээ, мал адууһан мэндэ! – гэхэдэнь, мал үгышье һаа, Сумаагай һамган «мэндэ» гэжэ дохисогоон байгаа һэн. Ламбагай тарбаганай тоһотой, тооно шорой шэрдэг дээрэнь лаб гэтэр һуушаба. Зайһан шэршүүһэ хүхэ дэгэлэйнгээ хормой үргэжэ һууха тээшээ боложо ябатараа, тарбаганай бэлсэгэр бөөрын өөхэ обёоржо, түмэр тулга руунь шэдэжэрхибэ. Сумаагай һамган галаа түлижэ сай шанахаа аргалда газаашаа гараа һэн. Хоёр айлшад гэр соогуурнь үшөө дахин эрьен хараба. Мухалайдань үүдэгүй, үхэг дээрэнь хоёр томо, хоёр бишыхан модон табагууд, ханадань тарбаганда табидаг урьха зангануд. Зүүн урдань – үхэгэй доодо тээ – халюурма тоһотой дэльбэн хара тогоон. Тоһотой шүлэеэ тохоногтоо хүрэтэр гараараа худхажа һууһан шараа нюсэгэн хүбүүхэниие айлшад обёоржохибо. Эхэһээ түрэһөөр шад улаахан, хөө шоройдо зуурашаһан амитахан үбдэглэжэ һуугаад, тохоногтоо хүрэтэр тоһотой шүлэеэ худхана. Досоогуурнь мяханай зүйл бэдэрнэ хэбэртэй. Олзодоо баярлаһан хүбүүхэн ташаганаса энеэгээд, өөрынгөө хэлээр юушьеб даа гүбэнэнэ. Олоһон олзоёо ама руугаа хэбэшье, бөөрэнь шэлжэрээд газарта унашаба. Дахин амандаа хэхэдэнь, һөөл муухай байба. Бөөрэеэ газар руу шэдэжэрхёод, айлшад руу мүлхибэл даа.

- Ай, зайлуул! – гэжэ сошоһон ноён зайһан намда дүтэлүүжэн гэжэ хүлөө үргэн үргэн һууба. Хубүүн ноёндо дүтэлбэшьегүй, дээдэ тээнь һууһан ламбагайн хажууда ошоод, үбдэг дээрэ сомсойлон, хөөтэй шоройтой хоёр гараараа үбдэгүүдынь альгадажа, шара торгон дэгэл дээрэнь арбан хурганай сараа оруулба. Эзэн эхэнэрэй аргалаа хүдэһэн дэгэлэй хормойдо хормойлон орожо ерэхэдэ, нуутагар хубүүниинь ламба-

гайн үбэр дээрэ гарашанхай, эрхиень үзэсэгөөн һууба. Ухаагаа алдаһан, мэдээгээ табиһан эхэнь ламын үбэр дээрэһээ хүбүүгээ һуга татан абажа, нюсэгэн габыень таһа альгадан газарта хаяжархиба. Хүбүүниинь ори бархи табин, һөөргөө дугшана. Ламбагай өөрөө хүбүүхэниие үбэр дээрээ абажа намдуулба. Гэрэй эзэн хара тогоогоо тулга дээрэ табижа, уһа эюулээд, аргалаар галаа түлибэ. Хахархай нуутагар тулам соohоо үлирэй нюдэһэн набшаһа тогоондоо үйлэжэ һамарасагаана. Үхэг соohоо үтэтэй тарбаганай мяха гаргажа, яра шархатай гараараа үтыень газарта унагаажа, хүбүүнэй гараараа худхаһан дэльбэн хара тогоон руу үйжэрхибэ. Хоёр нуутагар модон аяга һарьмай дэгэлэйнгээ хормойдо аршажа, газар дээрэ айлшадай урда табижа, үүдэгүй үхэгөө уудалхадань, үмхэшье хоол олдобогүй. Тииһээр тарбаганайшье мяхан арьялжа, хахархай модон тэбшэ соо айлшадай урда табигдаба. Эдэ бүгэдые хаража, ойгоо гутан жэрхэжэ байһан ноён зайһан доторни худхана гээд газаашаа яарашаба.

Хүбүүн ламбагай хоёр үрдилдэжэ байжа мяхаа лүпэ эдибэд. Ламбагай энэ айлай эдеэ хоолһоо нэгэшье жэрхэбэгүй, ерэһэн хэрэг зориг тухайгаа гэрэй эзэн эхэнэртэ хөөрөө һэн. Энээхэн хүбүүнэй наһа, жэл, нэрэ обогын бэшэхэ болоходоо, зайһанаа ооголжо дансада бэшүүлбэ. Хэрэгээ бүтээһэн айлшад саашань замаа үргэлжэлүүлбэд. Зайһан ехэл дураа гутангяар: «Ламбагай, харагты даа, дэгэлтнай юун болоо гээшэб, тэрэ үхибүүе юундэ зоргоорнь табинабта, таһа түлхижэрхихэеэ яагаабта? – гэбэ ха. Дэгэл байгаа юм ааб даа, яагаа нюдэндэ галтайхан, согтой залитайхан хүбүүн бэ даа, гэгээншье мүндэлжэ болоо аалам гээд ламбагай миһэрбэ.

Зайһан дураа гутангяар, яндан Сумаагай яратай гэргэнһээ хаанаһаа гэгээн түрэхэнь бэ даа гэжэ шоо үзэжэ шобто хараба.

- Ехэ ама гаража болохогүй юм даа, – гээд ламбагай аалиханаар гүбэд гэбэ. Айлшадшье далда оробо. Сумаа гурбан томо бурхи бариһан олзотой, омогтой, хүхюутэй дорюунууд Соржо хүбүүнтэеэ гэртээ хүрэжэ ерэбэд. Сумаагай һамган аргагүй ехэ һонинтой, наһаараа үүдэ үрхыень татаагүй айлшад тушаа амяа абажа ядан хөөрэбэ. Табагта табиха юушьегүй байһанаа, үтэтэй тарбаганай мяха табижа хүндэлһэнөө, хүбүүнэйнгээ ламын үбэр дээрэ гаража һуугаад, бууża үгөөгүйе, ламын хубсаһые тоһотой гараараа будаһыень, юундэшьеб даа нэрэ обогыень бэшэжэ ошоһыень үлөөнгүй хөөрөө һэн ааб даа. Сумаа үсөөн үгэтэй даруу хүн һэн. Ядаһан зон наһан соогоо ядажа ябадаггүй юм.

- Эрьехэ наран, ээлжэлхэ түрэ эрьежэшье магадгүй, – гээд, бишыхан хүбүүгээ үбэр дээрээ абажа, һайса эрхэлүүлбэ.

- Бурхиингаа мяхануудые хуйхалаад, досоонь шулуу хэжэ боое. Үглөөдэр Сусаал руу ошохом. Тэндэ танилородто хоёр долоон хоногто үбһыень сабшалсажа үгэхөөр хөөрэлдөө һэм. Һайн ород агша. Һайн хүлһэ түлэхэ ёһотой. Хүбүүндээ үмдэхүүлхэ барюубшын бүд оложо ерэхэб. Шиниишье хубсаһан юун болошоо гээшэб даа, – гээд хүнги-һанги хүдэһэн һарьмай дэгэлынь, хургаа бултайлгаһан гуталынь шэртэн хараа һэн. Өөрыншье хубсаһан үлүү бэшэ һэн.

Бидэ юугээ эдижэ байха зон гээшэбибди гэжэ һамганиинь ухаа алдаба.

- Яахатнай һэм даа, газаагаа малтай бэшэт. Үглөөдэртөө тэрэ ородойнгоо морёор таанадтаа хоол асархаб. Соржоёо абаад ошуужаб, – гэбэ.

Хоол гэжэ дуулаһан һамганиинь хүхишэбэ. Сумаа ехэ хүбүүгээ дахуулаад, Суусал Хүһөөшын зүг баряад алхалшабад. Үглөөдэрынь нара орохо багаар Сумаа үбгэниинь тэргэ морёор наярса харайлгажа ерэбэ. Туламаар дүүрэн талха хилээмэ, хатаһан сухаари асарба. Бага хүбүүндээ – үмдүүлхэ сээжэбшэ (барюубша).

Һамгандаа ород эхэнэрнүүдэй үмдэдэг сарафан, шанажа ууха сай, багаханшье һаа, шэхэр асаржа ехэл хүхюун эдеэн уулган болоо һэн ха даа. Тэрэ үдэшэндөө Сумаа һөөргөө бусаба. Энэ мэтэшэлэн, Сумаа гэр бүлээ тэжээдэг, тэдхэдэг бэлэй. Улайда ехэ бэрхэ хүн байһан тула, айл бүхэн шахуу Сумаагаар эдишэеэ хүүлэдэг һэн. Малай гэдэһэ дотор обоо ехые суглуулжа, амандаа эдихэтэйхэн, аминдаа золтойхон үбэлые үнгэргэгшэ бэлэй. Соорхой дээбэриин нүхөөр һара мүшэдэй эмнилсээн элихэнээр харагдажа байха. Гэдэһэ дүүрэн садхалан, гэр соонь хүйтэншье һаа, ульһатай дулаахан үзэгдэхэл даа.

Үдэр хоногууд үнгэржэл байна, хүбүүдыньшье томохонууд болоно. Нэгэтэ Суусал, Хүһөөшөөр, Сүүгэлэйнгээ дасангаар ябаад ерэхэдээ, Сумаа ехэ һони асарба.

АМАН ЗОХЁОЛ

Үреэл хэлэһэн үгые үдэрэй одон болгогты

Түрэһэн гараһан гуламтаяа
Түшэн, эрьен ябаарай,
Түрэл садан нүхэдөө
Хүндэтэйгөөр уттаарай,
Хадам аба, эжыгээ
Хайрлахадажа үргөөрэй.

Хүнэй хажууда зэргэлхэ
Хүбүүтэй болоорой,
Хүлэгэй хойно жороолхо
Унагатай ябаарай.

Абдар соохи бараагаа
Элэжэ, эдлэжэ ябаарай,
Үхэг соохи эдеэгээ
Эдеэшэхээр шанаарай,
Бууһан айлшадые
Үүдэндэ уттаарай,
Мордоһон айлшадые
Шиидхэжэ гаргаарай.

Хаяагаа халан һуу,
Хадам эжытэеэ зохин һуу.

Хадамай холо газарта
Эхэеэ һанажа ябаарай,
Бэрхэшээлтэй сагай болоо һаань,
Эсэгэеэ һанажа ябаарай.

Алтан дэлхэйн нюрган дээрэ
Ажабайдал бэлэглэһэн
Аба, эжы хоёрһоош
Үнэтэй юумэн байхагүй,
Үе наһандаа һанажа ябаарай!

Орохонние уттажа,
Гараһаниие үдэшэжэ,
Урдуураа гараһаниие ундалуулжа,
Хойгуураа гараһаниие хүндэлжэ ябаарай!

Ошоһон газартаа олон боложо,
Байһан газартаа баян боложо,
Хододоо һайн ябажа,
Энхэ амгалан жаргаарай!

Зондо хэлсүүлэнгүй,
Золтой жаргалтай
Бэри гүүлэжэ ябаарай.
Эрын ухаанда абтангүй,
Эхэнэрэй дээжэ
Эрхим гүүлэжэ ябаарай!
Хара торго хадхан ошоорой,
Хадам баабайдаа мүргэн ошоорой.
Хүхэ торго хүшэн ерээрэй,
Хүрьгэн хүбүүндэ мүргэн ошоорой!

Долоон ханатай гэрые
Добо газарта бодхоожо,
Долоо, найман хүбүүдэй
Эхэнь боложо жаргаарай!

Бадма сэсэгэй дэльбэ зөөлэн,
Басаган үриин гар зөөлэн гэһэн ёһоор
Гурбан зөөлэнөөр эхэ, эсэгэеэ үргэжэ ябыш даа.

Улаагшан үнеэнэй ерэхэдэ,
Һуулга барин уттаарай.
Ураг эльгэнэй ерэхэдэ,
Ууараг улаан сайгаар уттаарай.

Бии бэлигтэй, дүүрэн хэшэгтэй,
Дутуугүй хүсэд, дундагүй дүүрэн,
Унтаршагүй унайтай, залиршагүй залитай,
Олон зоной дунда
Тэгшэ һайн айл гэлсүүлжэ ябагты.

Гэр бүлэ боложо,
Гуламтатай болобот.
Залуухан айл боложо,
Заһалтай болобот.
Үглөө бүри утаа бурьюулха,
Үдэр бүри зониие хүндэлхэ
Айл бүлэ боложо,
Бууса заһаба гээшэт.

Зандан модон мэтэ оройһоо дэлгэржэ,
Ганга мүрэн мэтэ оёорһоо дэлбэржэ,
Хүхэ мүнхэ тэнгэри мэтэ,
Хүрьһэтэ алтан дэлхэй мэтэ,
Айхын аюулгүй баатар мэтэ,
Алдахын гэнэгүй хубилгаан мэтэ,
Хотоороо дүүрэн малтай боложо,
Хойморооро дүүрэн үхибүүдтэй боложо,
Аша, гушаяа хаража,
Амгалан жаргал эдлэжэ,
Үндэр ехэ наһатай
Үбгэн, хүгшэн болохотнай болтогой!
Үрхөөртнай наранай туяа орожо байг,
Үүдээртнай үбгэд хүгшэд орожо байг,

Хойгуураа гараһан хүниие хонуулжа,
Урдуураа гараһан хүниие ундалуулжа,
Ерэһые баярлуулжа һуугаарайгты.

Үреэ унагантнай морин болог,
Үри хүүгэдтнай хүн болог.
Энхэ жаргалтай, мүнхэ нэрэтэй,
Баян бэлигтэй, дүүрэн хэшэгтэй һуугаарайгты.

Найман Намсарайдал баян бологты,
Найдан шүтөөндэл үнэр бологты.

Уужам тоонто нютагтаа,
Үлзы һайхан дайдадаа
Улаан нараяа угтажа,
Удаан жаргал эдлэгты.

Эрдэниин хатууе эдлэжэ,
Эрдэмэй мэргэниие һомолжо,
Булаг шэнги мүнхэ эдеэтэй,
Бута мэтэ олон малтай,
Гуламта хотоймо үнэр,
Губи хотоймо баян,
Шаргал уужам дэлхэй дээрэ
Шадал тамир ехэтэй,
Нюур урихан, нюрга бэхитэй,
Зуун наһатай болотороо
Зуд, зоболон үзэнгүй,
Золтой, жаргалтай ажаһуухатнай болтогой!

Торго эсхэхэ басагатай,
Төөлэй хүндэхэ хүбүүтэй,
Ерэхэдэмнай ехэ боложо,
Ороходомнай олон боложо,
Харанхыда хаража ядахагүй,
Һанаһандаа хүрэжэ,
Һарбайһанаа адхаха үритэй,
Тогоондо багтахагүй төөлэй табижа,
Тооложо барахагүй
ашанартай боложо байгты!

Эдижэ байһан эдеэгээр таһалдангүй байгты,
Эдлэжэ байһан зөөреэр дуталдангүй байгты.
Түлижэ байһан галаа залираангүй һуугты,
Түрэл һайхан нютагтаа жаргажа һуугты.

Үри хүүгэдээ үргэжэ,
Уг удамаа үргэлжэлүүлэгты.
Аба эжыгээ хүндэлжэ,
Алдартань хүргэгты.
Алтан түрэеэ найрлажа,
Аша гушаяа эрхэлүүлэгты.

Алта мүнгөө арадаа үргэлжэ ябагты.
Аша гушаяа үбэр дээрээ үргэжэ ябагты.

Алта мүнгөөрөө бэшэ,
Ажал хэрэгээрээ суурхагты.
Айл аймагаа хүндэлжэ,
Айлшадаар бү таһалдагты.
Элүүр энхэ һуудалтай,
Элбэг дүүрэн байдалтай,
Үргэн тэнюун гуламтатай
Айл боложо һуугты.

Эбдэршэгүй эбтэй,
Һалашагүй дуратай,
Ута наһа наһалжа,
Удаан жаргал эдлэжэ,
Амгалан жэгдэ, тэгшэ һайхан

Һуухатнай болтогой!
Үргэһэнтнай хүн болог,
Үдхэһэнтнай мал болог.

Наран мэтэ мандан,
Набша мэтэ дэлгэрэн һуугты.
Үрхөөртнай орохон наран туяа үгэг,
Үүдээртнай орохон үбгэд үреэл хэлэг.

Буян хэшэгтэй ханилжа,
Уян сэдьхэлтэй ябагты.
Хатуу зориг барижа,
Хамаг бэрхэшээл дабагты!

Аха заха зоноо
Хүндэлжэ хододоо һурагты,
Эхэ эсэгын захяае
Эдлэжэ дүүрэн ябагты.

Урда хормойгоо аша гушанартаа гэшхүүлээрэй,
Хойто хормойгоо хони хурьгадтаа
гэшхүүлээрэй.

Хоймор дээрээ хоёр хушуу үри үдхэ,
Хотон дээрээ табан хушуу мал үдхэ.

Үдэр бүри юрөөл баярые дуулажа байгаарай,
Һара бүри һайн заяа оршожо байгаарай,
Найман Намсарай мэтэ баян болоорой,
Найдан шүтөөн мэтэ үнэр болоорой,
Адуугаа танишагүй баян болоорой,
Ашаяа танишагүй үнэр болоорой.

Хүнэй хүбүүн богоһыетнай элээг,
Хүлэгэй унаган сэргыетнай элээг.
Хада гэшхэбэб гэжэ,
Халюу гэшхэжэ ябаарай.
Бута гэшхэбэб гэжэ,
Булга гэшхэжэ ябаарай.

ШҮЛЭГЭЙ ДОЛГИНДО

ЗАХААМИН НЮТАГАЙ ТААБАЙНАР

Загууридын ороной эрдэмые шудалһан,
Забһарай шанга шэдиие хуряаһан,
Заяа залажашье, дуудажашье асарха,
Замай һаалтые зайлуулжашье шадаха –
Захаамин нютагай таабайнар.

Эртын хиидэй хүрдые эрьюулһэн,
Эрдэни Зуугай зула бадарааһан,
Эрьехэ наранай Хии мори хиисхүүлһэн,
Эгээлэй шажанаа хэзээдэ гиигүүлһэн –
Захаамин нютагай таабайнар.

Амар Баясхалингын амарлингы хиидтэ,
Богдын суута хүреэндэ, Ваан хүреэндэ,
Аша ехэтэй Даян Дэрхи сабдагта
Болзорто сагтаа болбосорон гараһан –
Захаамин нютагай таабайнар.

Хамагые арюудхаха хаба шэдиеэ
Хангайн санзайда хам шэнгээгээд,
Харгын талааниие харуулжа үгэдэг
Харьяатанаа үргэдэг, хододоо туһалдаг –
Захаамин нютагай таабайнар.

Бөөлүүр сагаан тэнгэридээ мүргэһэн,
Бөө мүргэлэй нюусые дэлбэлһэн,
Угай хэрэгые удхатайгаар бүтээдэг
Урданай үеые мүнөөнэйхитэй холбодог –
Захаамин нютагай таабайнар.

Зүүн зүгэй оюун ухаанай дээжээр,
Зуун нюуса шэдеэр зоноо аргалаад,
Залан сагуудай хиисэн ошобошье,
Заяан соохононь хэтэдээ мүнхэрхэ –
Захаамин нютагай таабайнар.

Г. Базаржапова

Нохой үгы айл дүлеэ,
Ном үгы хүн балай.

ХОТОШО

Хонгёо шанга дуутай
Хотошо халтар нохоймни
Халуун, хүйтэниие мэдэнгүй
Харуулай уялга дүүргэнэ.

Үдэр, һүнишье болог
Үлүү үнэр алдангүй
Үнэн сэхэ харуулда
Үтэлхэл үйлэтэй амитан.

Холоһоо хаа-яа ерэхэдэш,
Хүхихэ гээшэнь айхабтар
Хүлөөрөө бэеышни тэбэреэд,
Хүзүүгээ няаха өөртэшни.

ҺАРЬДАГТА

Дулаан зунай сагта
Дуулга һарьдагта гарахадаш,
Дуран бодолшни уяржа,
Дуулаха дуран хүрэхэл юм.

Улаани үндэр һарьдаг
Ургажа урдашни һууха,
Зүн бэрхэ һарьдаг
Зүдхэн байхал тэнгэри өөдэ.

Хангал һайхан үнэртэй
Хаанаһаашье һэбшээн ерэхэ,
Хоншуухан сагаан дали
Холо бэшэхэн ургаха.

Сэлмэг тэнгэриин толёондо
Сэнхир хүхэ мундаргануд
Сэрбылдэжэ холо жэрылдээд,
Сэдьхэл бодолыеш хүлгөөхэ.

Б. Гармаев,
Утаата.

Редакциин хаяг:
671950, Буряад Улас, Закаменск хото,
Кировэй үйлсэ, 8-дахи гэр.

Һарадаа хоёр дахин гарадаг һонин.

Хэһэг 300.
Индекс 59901.

Эмхидхэн байгуулагша:
Захааминай аймагай захиргаан.

Редактор и.о. гл. редактора
Д.Ц. Дамбаева,
суглуулан бүридхэжэ,
алдуунуудые заһагша, ризограф
дээрэ хэблэгшэ Э.В. Цыдемпилова.

Телефон, факс,
ород газетын редакторай: 4-46-32,
харюусалгата секретариин
ба соносхолой – 4-30-54,
компьютерна түбэй – 4-31-61,
бухгалтериин – 4-30-37.
Хэблэлэй нэгэ хахад
хуудаһан хэмжээтэй.

Толилолгонуудта үгтэһэн тоо
ба баримтануудай, хүнэй,
нютагай нэрэнүүдэй зүб бурууда
авторнуудынь харюусалгатай.

Редакциин хараа үзэл авторнуудай һанал
бодолтой зохилдонги